

MÈIXIC

Juli MOLL GÓMEZ DE LA TÍA

Mèixic: l'any 1971 Joan Coromines publicava en *Lleures i converses d'un filòleg* la següent reflexió: “I que és *Mèxic* i no pas *Mèjic*, grossera adaptació d'una pronúncia castellana que mai pogué engendrar-se en català. El que ja és més discutible és si hem de pronunciar la *x* com a *ics* o com a *xeix*, que és el que podríem fer per respecte als mexicans i a la pronúncia asteca.” Doncs bé, resta comprovat, al llarg dels 33 anys escolats des de llavors, que no hi ha ni hi ha hagut el més mínim respecte pels meixicans ni per la pronúncia asteca. Que nosaltres sapiguem, només el savi professor E. Carratalà ha gosat afirmar públicament que en català cal pronunciar *mèixic* i no *mèxic*, però tampoc no li han fet cas, perquè als nostres mitjans audiovisuals, pràcticament —amb alguna escadussera ocurrència del *Mèjic* dels nostres avis o de despistats adaptadors mimètics del *Méjico* castellà, adequadament reprovats per Coromines—, no se sent altra cosa que *mèksik* o *mègzik* (forma, aquesta última, que no és sinó una pronúncia errònia d'una forma errònia, la qual pronúncia delata ignorància supina de l'ortologia catalana), imitant servilment la pronúncia de francesos (*Mexique*) i anglosaxons (*Mexico*), que atribueixen a la *x* d'aquest nom el valor que a ells els és normal (el que tenia en llatí i que el català també conserva en els noms cultes o manlleus grecollatins; els anglosaxons també pronuncien [ˈkwiksot] el *Quixot*), sense tenir en compte el valor que té la *x* en els mots hereditaris o populars en les llengües hispàniques, ço és el palatal fricatiu sord. El castellà no té aquest fonema des dels segles XVII-XVIII, però sí que el tenia el castellà del segle XVI, que és quan difongué el nom d'aquesta ciutat i país, i uti litzava, com el portuguès i el català, la *x* per representar-lo (*Ximénez*, *Nebrixa*, *baxo*, *caxa*, *texedor* etc.). I bé, si per a francesos, alemanys, anglesos i nord-americans és fins a cert punt excusable el desconeixement del valor fonètic i fonològic de la *x* hispànica, no ho és gens per a nosaltres. Pronunciar *mèksik* el nom de *Mèixic* (*Mèxic*) és, des d'un punt de vista lingüístic, exactament el mateix error que pronunciar *reksàk* o *deksèus* els cognoms *Rexach* o *Dexeus*. Fixem-nos que no hi cauen ni castellans ni portuguesos o brasilers ni italians. Aquests darrers adapten el nom en *Messico*, la qual solució és correcta en italià, que fa *basso* per al nostre *baix*, *cassa* per al nostre *caixa*, *frassino* per al nostre *freixe*, etc. Els portuguesos i brasilers pronuncien amb *xeix* *México*. I els castellans tenen un greu problema ortogràfic per raó de la tossuderia meixicana de no voler modernitzar l'ortografia del nom, sense atendre a les raons més elementals de lògica ortogràfica. Cal tenir en compte que, en castellà, durant el segle XVII, el fonema palatal fricatiu sord /β/ passà a velar fricatiu sord /x/ i el

fenomen tingué caràcter general i afectà, doncs, tots els mots que contenien el dit fonema i, és clar, també el nom de *México*, que es pronuncia en castellà amb la mateixa velar que, per exemple, *Guadalajara*, que també s'escrivia *Guadalaxara* (i es pronunciava també amb xeix) abans del segle XVIII; en el cas de la Guadalajara castellana, àdhuc el 1766 trobam encara la grafia *Guadalaxara* en el *Mapa de la provincia de Guadalaxara* de Tomás López. Però tinc entès que els meixicans resolen el problema ortoèpic que s'esdevé quan algú prova de pronunciar *méksiko* en castellà davant seu, dient-li que faci el favor de no tocarlos els *coxones*. I tot arreglat... És de plànyer que nosaltres, els catalans, no disposem de tan expeditiva solució. Per açò, vist el cas que hom fa de la recomanació de Coromines, creiem que no hi ha més remei que introduir la *i* (muda o semimuda), preceptiva davant la xeix quan aquesta és intervocàlica, per tal que no pugui ser interpretada com a ics. El gentilici, és clar, si s'adoptava aquest petit retoc ortogràfic, passaria a grafiar-se *meixicà*, *-ana*, i també fóra amb *-ix-* el nom dels antics *mèixica*. Se'n deriven: el *Golf de Mèixic*, la *Ciutat de Mèixic* (o simplement *Mèixic*), etc., i l'estat nord-americà de *Nou Mèixic*.